

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับอายุความในการ
ดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง
ทางการเมือง: กรณีผู้กระทำความผิดหลบหนี
Consideration for Criminal Case
Prescription of Political Positions:
Focusing on the Escape of Defender

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อภิสรา เทพจันทน์
- รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะนิติศาสตร์
- มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
- Arpasara Thepjumnong
- E-mail: arpasara_t@hotmail.com

บทคัดย่อ

ประเทศไทยได้จัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นมาเป็นการเฉพาะ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 โดยกำหนดให้มีกระบวนการพิจารณาคดีที่เปิดเผย รวดเร็วและเป็นที่สุดแต่เนื่องจากกฎหมายดังกล่าวไม่มีการกำหนดอายุความในการดำเนินคดีอาญาเป็นการเฉพาะ ทำให้การดำเนินคดีเพื่อนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้ เนื่องจากผู้กระทำความผิดได้ใช้ประโยชน์จากอายุความด้วยการหลบหนี ส่งผลทำให้คดีขาดอายุ ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินคดีมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงเห็นควรให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอายุความการดำเนินคดีอาญาสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีหลบหนีให้มีความเหมาะสมโดยในบทความนี้จะศึกษาถึงแนวคิดหลักเกณฑ์การกำหนดอายุความในคดีอาญาทั้งไทยและต่างประเทศ เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงปัญหาและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมเกี่ยวกับอายุความในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป

คำสำคัญ: อายุความคดีอาญา ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

Abstract

The Supreme Court of Justice's Criminal Division for Persons Holding Political Positions has been specifically established in Thailand in accordance with the organic law on criminal proceedings against persons holding political positions, B.E. 2542. It stipulates that the legal procedures for such cases shall be transparent and fast and the final decision shall be obligate made. However, such law does not determine the effective period of the case. The judging procedures have not been adequately successful. This is due to the fact that the persons involved in criminal cases use this gap to escape until the time where the case is precluded prescription. Therefore, to enhance the effectiveness of these legal procedures, it is agreed that the effective period of such cases should be appropriately determined. In this article, the researcher narrates the study on concepts, principles of determination of prescription both in Thailand and foreign countries. The information gained from the research is analyzed to find out problems and appropriate principles to determine prescription of criminal cases related to persons holding political positions appropriately.

Keywords: Prescription of Criminal Case, Supreme Court of Justice's Criminal Division for Persons Holding Political Positions

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยได้จัดให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาขึ้นมาเป็นการเฉพาะเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีพิจารณา ตลอดจนการบังคับคดีดังกล่าวไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 และเพื่อให้การปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันเป็นไปอย่างจริงจัง กฎหมายดังกล่าวจึงได้กำหนดให้มีกระบวนการและวิธีพิจารณาพิพากษาคดีที่เป็นไปโดยเปิดเผย รวดเร็ว และเป็นที่สุดซึ่งแตกต่างจากกระบวนการพิจารณาของศาลยุติธรรมโดยทั่วไป แต่อย่างไรก็ดี หลังจากที่มีการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวมาเป็นเวลามากกว่า 15 ปี พบว่าการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยังคงประสบปัญหาในการนำตัวผู้กระทำความผิดเข้ามาสู่กระบวนการพิจารณาและลงโทษ ทั้งนี้เพราะผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองส่วนใหญ่เป็นผู้กว้างขวางและมีฐานะทางเงินดี จึงมีช่องทางหลบหนีการดำเนินคดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งมักจะหลบหนีไปยังต่างประเทศ¹

โดยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มิได้กำหนดเรื่องอายุความในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง

ทางการเมืองไว้เป็นการเฉพาะ จึงต้องนำอายุความในการดำเนินคดีอาญาที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาบังคับใช้ทำให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่หลบหนีความผิดได้รับประโยชน์จากการนับอายุความ หรือที่เรียกว่า “คดีขาดอายุความ”

ด้วยเหตุนี้เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีประสิทธิภาพและสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษจึงควรพิจารณาให้มีการกำหนดอายุความในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกรณีหลบหนีเป็นการเฉพาะ

2. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับอายุความในคดีอาญา

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่มุ่งนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่อย่างไรก็ดี ในการดำเนินคดีอาญาเพื่อนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษรัฐจะต้องกระทำตามกฎหมายและกระทำด้วยความเป็นธรรม ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาเกิดความเป็นธรรม กฎหมายจึงได้กำหนดอายุความในการฟ้องคดีเป็นหลักเกณฑ์หนึ่งให้ผู้ฟ้องคดีต้องปฏิบัติตาม

2.1 นิยามและแนวคิดเรื่องอายุความ

อายุความ คือ “ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดให้ใช้สิทธิฟ้องร้องหรือฟ้องคดี” ถ้าเลยกำหนดนั้น

¹ ตัวอย่างคดีที่นักการเมืองหลบหนี ได้แก่ คดีทุจริตที่ดินคลองด่าน นายวัฒนา อัศวเหม คดีทุจริตประมูลซื้อที่ดินรัชดา นายทักษิณ ชินวัตร คดีทุจริตจัดซื้อเรือ-รถดับเพลิง กทม. นายประชา มาสินนธ์ เป็นต้น

ไปแล้วถือว่าคดีขาดอายุความ²โดยหลักแล้วอายุความฟ้องคดีอาญา สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ได้แก่ อายุความฟ้องร้องคดีและอายุความล่วงเลยการลงโทษ

สำหรับแนวคิดเรื่องการกำหนดอายุความมีหลัก ดังนี้³

1. การที่ผู้เสียหายปล่อยเวลาให้ล่วงเลยแค่นั้น ความทรงจำก็น้อยลงเท่านั้น ยากแก่การพิสูจน์ทั้งทางฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย

2. เมื่อเวลาล่วงเลยไปไม่มีใครสนใจจำเหตุการณ์ที่เป็นความผิดนั้นแล้ว ย่อมไม่มีประโยชน์อันใดที่จะรื้อฟื้นฟ้องร้อง ให้มีการพิจารณาพิพากษาลงโทษกันอีก

3. การที่ผู้กระทำความผิดหรือจำเลยหลบหนีอยู่จนพ้นเวลาที่กำหนดไว้ ย่อมเป็นการทรมานผู้นั้นพอสมควร เป็นการลงโทษทางหนึ่งแล้ว ไม่ควรได้รับโทษซ้ำอีก

4. การที่ผู้กระทำความผิดหรือจำเลยหลบหนีอยู่ด้วยความสงบไม่ทำความผิดให้เป็นที่สนใจของประชาชนจนถูกจับอีกจนพ้นระยะเวลา นั้น เป็นการแสดงว่าเขาได้ระมัดระวังประพฤติตนจนไม่ควรได้รับโทษอีกแล้ว

5. เป็นการลงโทษผู้เสียหายที่ปล่อยปละเลเลยให้เวลาล่วงไปเนิ่นนานจนเกินสมควร จน

เป็นที่เข้าใจว่าไม่ประสงค์จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดแล้ว

2.2 หลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับอายุความในคดีอาญา

2.2.1 การกำหนดอายุความของการกระทำผิดที่มีโทษทางอาญา

โดยทั่วไปการกำหนดอายุความของการกระทำผิดที่มีโทษทางอาญา จะมีการกำหนดระยะเวลาสั้นหรือยาวแตกต่างกันไป โดยการกำหนดระยะเวลาของอายุความมักจะสอดคล้องกับ “กฎแห่งการลืม” (la loi de l’oubli) โดยกฎแห่งการลืมนั้นมีหลักว่า “เวลาล่วงเลยไปยิ่งนานเท่าใด ความทรงจำก็ยิ่งน้อยลงเท่านั้น” ความยากในการพิสูจน์ทั้งทางฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยยิ่งเพิ่มขึ้น โอกาสผิดพลาดยิ่งมากขึ้น⁴

นอกจากนี้ กฎแห่งการลืมนจะสอดคล้องกับการกำหนดความหนักเบาแห่งความผิดด้วย กล่าวคือ หากเป็นความผิดเบาหรือเล็กน้อยผู้คนย่อมลืมนง่ายกฎหมายก็กำหนดอายุความสั้นกว่าความผิดหนักหรือฉกรรจ์ซึ่งผู้คนย่อมลืมนยากหรือกว่าจะลืมนได้ก็ต้องใช้เวลานาน ดังนั้น การกำหนดว่าระยะเวลาของอายุความในการฟ้องคดีจะสั้นหรือยาวย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำความผิดว่าร้ายแรงเพียงใด

² สมพร พรหมพิตราร, อายุความ ฟ้อง-อาญาและคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2541, พิมพ์ครั้งที่ 3, หน้า 1.

³ อร่าม หุตางกูร, “การนับอายุความในคดีอาญา (ตอนที่ 1),” ดุลพาท, เล่ม 6 ปีที่ 34 พฤศจิกายน-ธันวาคม 2530, หน้า 99-100.

⁴ จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายอาญา ภาค 1, กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2546, พิมพ์ครั้งที่ 10, หน้า 1271-1272.

แต่อย่างไรก็ดี ถึงแม้การกำหนดอายุความฟ้องคดีอาญานอกจากจะต้องคำนึงถึง “กฎหมายอาญา” ที่มีขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการพิสูจน์พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดีแล้ว ยังต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วย โดยศาลและนักนิติศาสตร์ของประเทศฝรั่งเศส เห็นว่าอายุความมิได้บัญญัติเพื่อประโยชน์ของผู้กระทำความผิดเท่านั้น แต่บัญญัติเพื่อประโยชน์สาธารณะด้วย ดังนั้น หากความผิดใดเป็นการกระทำความผิดที่มีความร้ายแรงมาก เช่น การกระทำความผิดทางการเมือง (Political Crime) หรือความผิดต่อความมั่นคง เพื่อประโยชน์สาธารณะ กฎหมายจึงกำหนดระยะเวลาของอายุความไว้ยาวนานพอสมควร หรือบางกรณีอาจกำหนดให้ไม่มีอายุความในการฟ้องคดี⁵

2.2.2 การนับอายุความในคดีอาญา

การนับอายุความฟ้องร้องคดีอาญาอายุความจะเริ่มนับตั้งแต่วันที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ซึ่งอายุความนี้เมื่อเริ่มนับแล้วก็จะดำเนินเรื่อยไป เว้นแต่มีเหตุที่จะทำให้การนับอายุความต้องหยุดนับต่อไป ซึ่งการหยุดนับนั้นอาจแบ่งออกได้เป็นสองกรณี ได้แก่ การหยุดนับอายุความโดยสิ้นเชิง หรืออายุความสะดุดหยุดลง (Interruption) กับการหยุดนับอายุความเป็นการชั่วคราวหรืออายุความสะดุดหยุดอยู่ (Tolling)

2.2.3 ผลของอายุความในคดีอาญา

เมื่อกฎหมายกำหนดอายุความในการฟ้องคดีอาญาไว้ หากล่วงพ้นระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดแล้วจะนำคดีมาฟ้องมิได้ เพราะคดีขาดอายุความ

3. อายุความในคดีอาญาและปัญหาเกี่ยวกับอายุความในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย

3.1 อายุความในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย

เนื่องจากประเทศไทย ไม่มีการกำหนดอายุความในคดีอาญาสำหรับความผิดใดความผิดหนึ่งไว้เป็นการเฉพาะ รวมถึงพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ก็มิได้มีการกำหนดอายุความการฟ้องคดี ดังนั้น อายุความในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงต้องนำเอาอายุความตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดอายุความในคดีอาญาทั่วไปมาใช้ ดังนี้

3.1.1 อายุความในคดีอาญา

สำหรับอายุความฟ้องร้องคดีอาญาประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคแรกบัญญัติว่า “ในคดีอาญา ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนด ดังต่อไปนี้

⁵ สมนึก ลิ่มเทียนเจริญ, งานวิจัยเรื่องอายุความในการดำเนินคดีอาญาศึกษาเฉพาะกรณีผู้กระทำความผิดหลบหนี, หลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในการศาลชั้นต้น” รุ่นที่ 11 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม พ.ศ. 2556, หน้า 6-8.

นับแต่วันกระทำความผิดเป็นอันขาดอายุความ...”⁶

ดังนั้น การฟ้องคดีอาญานั้นนอกจากจะต้องฟ้องคดีภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด และยังต้องมีการนำเอาตัวผู้กระทำความผิดมาด้วยในเวลาที่ฟ้องคดี ทั้งนี้มาจากหลักที่ว่า “การดำเนินคดีอาญาต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย” การยื่นฟ้องแต่เพียงประการเดียว แม้ศาลจะได้รับประทับฟ้องแล้ว หากไม่ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาอยู่ในอำนาจศาล อายุความก็ยังคงนับต่อไป

อย่างไรก็ดี ถึงแม้จะมีการฟ้องคดีและนำตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดเวลาจะทำให้อายุความในการฟ้องร้องคดีหยุดนับโดยสิ้นเชิงหรือสะดุดหยุดลง (Interruption) แต่ภายหลังที่ได้ฟ้องคดีหากจำเลยหลบหนีหรือวิกลจริตจนศาลสั่งงดพิจารณาคดี อายุความในคดีนั้นก็จะมีนับใหม่ตั้งแต่เวลาที่จำเลยหลบหนีหรือวิกลจริต หากไม่ได้ตัวจำเลยมาพิจารณาพิพากษาคดีภายในกำหนดระยะเวลาคดีก็จะขาดอายุความเช่นกัน⁷

3.1.2 อายุความล่วงเลยการลงโทษ

ตามประมวลกฎหมายอาญา ถึงแม้จะมีการฟ้อง มีการนำตัวผู้กระทำความผิดเข้ามาในกระบวนการ

พิจารณาของศาลจนกระทั่งมีคำพิพากษาตัดสินลงโทษ แต่หากจำเลยยังไม่ได้รับโทษ หรือรับโทษแล้วแต่ยังไม่ครบถ้วนเพราะเหตุหลบหนี หากไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาเพื่อรับโทษนับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือนับแต่วันที่ผู้กระทำความผิดหลบหนี แล้วแต่กรณี ภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด ถือว่าล่วงเลยอายุความในการลงโทษ ดังนั้น จึงไม่สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้

3.2 ปัญหาเกี่ยวกับอายุความในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย

เนื่องประเทศไทยมิได้มีการกำหนดอายุความฟ้องคดีอาญาเป็นการเฉพาะ จึงต้องนำอายุความฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายทั่วไปมาบังคับใช้กับการฟ้องคดีอาญาทุกประเภท โดยระยะเวลาของอายุความฟ้องคดีอาญาของประเทศไทยจะสั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับความร้ายแรงและโทษของการกระทำความผิดซึ่งสอดคล้องกับ “กฎแห่งการลิม” ที่มีขึ้นมาเพื่อคุ้มครององค์การพิสูจน์พยานหลักฐานของผู้กระทำความผิดอันเป็นไปตามหลักสากล แต่การกำหนดให้มีอายุความการฟ้องคดีอาญาเพียงกรณีเดียวโดยใช้บังคับ

⁶ มาตรา 95 แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิดเป็นอันขาดอายุความ

- (1) ยี่สิบปี สำหรับความผิดระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกยี่สิบปี
- (2) สิบห้าปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าเจ็ดปีแต่ยังไม่ถึงยี่สิบปี
- (3) สิบปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งปีถึงเจ็ดปี
- (4) ห้าปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งเดือนถึงหนึ่งปี
- (5) หนึ่งปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งเดือนลงมาหรือต้องระวางโทษอย่างอื่น...”

⁷ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคสอง ได้บัญญัติว่า “ถ้าได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลแล้ว ผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือวิกลจริตและศาลสั่งงดการพิจารณาไว้จนเกินกำหนดดังกล่าวแล้วนับแต่วันที่หลบหนีหรือวันที่ศาลสั่งงดการพิจารณาก็ให้ถือว่าเป็นอันขาดอายุความเช่นเดียวกัน”.

กับการฟ้องคดีอาญาทุกประเภทนั้นอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้ถูกระทำคามผิดและสังคม ทั้งนี้ต้องอย่าลืมว่า หลักการที่สำคัญของการดำเนินคดีอาญาที่สำคัญไม่แพ้กันอีกประการหนึ่ง นั่นคือการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ดังนั้น หากมีการกำหนดอายุความไม่เหมาะสม ก็จะทำให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้

สำหรับประเทศไทยการจัดให้มีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่ในการตัดสินคดีนักการเมืองที่ทุจริตต่อหน้าที่ ร่ำรวยผิดปกติ หรือปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเป็นการเฉพาะตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 โดยกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีกระบวนการและวิธีพิจารณาพิพากษาคดีที่เป็นไปโดยเปิดเผย รวดเร็ว และเป็นที่สุดซึ่งแตกต่างจากกระบวนการพิจารณาของศาลยุติธรรมโดยทั่วไป ทั้งนี้ เพราะผู้ที่กระทำความผิดเป็นถึงผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งถือเป็นบุคคลสำคัญระดับประเทศ อีกทั้งทั้งการทุจริตคอร์รัปชันนั้นถือเป็นปัญหาระดับชาติที่บ่อนทำลายความเจริญของประเทศ อันมีผลกระทบโดยตรงต่อประเทศชาติและประชาชน และเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ประเทศไทยล้าหลังกว่าประเทศอื่น⁸ แต่ถึงกระนั้นกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษก็ยังไม่บรรลุผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองส่วนใหญ่เป็นผู้กว้างขวาง มีอิทธิพล

และมีฐานะทางเงินที่ดี จึงมักใช้วิธีหลบซ่อนตัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในต่างประเทศเพื่อหนีคดีจนขาดอายุความ ทำให้ตนเองหลุดพ้นจากถูกลงโทษและถึงแม้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 จะให้อำนาจพนักงานอัยการฟ้องคดีได้โดยไม่ต้องนำตัวผู้ถูกกล่าวหามาศาลพร้อมฟ้อง แต่ตราบไต่ที่ยังไม่ได้ตัวผู้กระทำความผิดอยู่ในอำนาจศาลการพิจารณาคดีก็ย่อมมีขึ้นไม่ได้ อันเป็นไปตามหลักการการพิจารณาคดีต้องกระทำต่อหน้าจำเลย เพราะแม้ยื่นฟ้องคดีแล้วอายุความจะสะดุดหยุดลง แต่เมื่อฟ้องคดีแล้วหากยังไม่ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาพิจารณาคดี ไม่ว่าจะเป็นกรณีผู้กระทำความผิดหลบหนี อายุความก็จะเริ่มนับใหม่ตามระยะเวลาที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 95 จนกว่าจะได้ตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีต่อไป ดังนั้น การกำหนดให้ไม่ต้องนำตัวผู้กระทำความผิดอยู่ในอำนาจศาลพร้อมฟ้องเพื่อมิให้คดีขาดอายุความจึงไม่มีประโยชน์ เพราะหากผู้กระทำความผิดยังคงใจหลบหนีการพิจารณาคดีต่อไป แม้จะฟ้องคดีภายในกำหนดเวลาแต่ผู้กระทำความผิดยังคงได้ประโยชน์จากอายุความอยู่ดี นอกจากนี้ ในกรณีที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษผู้กระทำความผิดแต่หากผู้นั้นยังไม่ได้รับโทษหรือได้รับโทษแต่ยังไม่ครบถ้วนโดยหลบหนี ผู้กระทำความผิดก็จะอาศัยประโยชน์จากอายุความล่วงเลยการลงโทษตามมาตรา 98

ด้วยเหตุนี้ในกรณีที่มีความผิดอาญาเกิดขึ้นในประเทศและผู้กระทำความผิดหลบหนีไปยังต่างประเทศจึงต้องมีการติดตามตัวผู้กระทำความผิด

⁸ ปี 2559 ประเทศไทยถูกองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ Transparency International จัดอันดับ ภาพลักษณ์การคอร์รัปชันปี 2559 (Corruption Perceptions Index 2016) อยู่ในอันดับที่ 101 จาก 175 ประเทศทั่วโลก.

ผิดให้กลับมาอยู่ภายในอำนาจศาลไทย ซึ่งการติดตามตัวผู้ร้ายข้ามแดนถึงแม้จะกระทำโดยความร่วมมือระหว่างประเทศตามสนธิสัญญาว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน (extradition treaty) แต่ก็มีกระบวนการและขั้นตอนที่ต้องใช้ระยะเวลา ยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการขอความช่วยเหลือจากองค์การตำรวจสากล (INTERPOL) เพื่อขอให้ติดตามตัวผู้กระทำความผิดซึ่งอาจใช้ระยะเวลานานในการติดตามตัวผู้กระทำความผิด ขั้นตอนการขอให้ส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดน ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาหนึ่งเพื่อให้รัฐผู้รับคำขอได้พิจารณาคำขอตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในสนธิสัญญา⁹ หลังจากที่มีการพิจารณาเรื่องสนธิสัญญาการส่งผู้ร้ายข้ามแดนแล้ว ก็ต้องมาพิจารณาต่อในเรื่องของกฎหมายภายในของรัฐที่ถูกร้องขอให้ส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดนว่ามีการระบุไว้อย่างไรและจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศนั้น ๆ ซึ่งความแตกต่างกันในระบบของกฎหมายจารีตประเพณี วัฒนธรรม และภูมิภาค ทำให้กระบวนการยุติธรรมในแต่ละประเทศมีทัศนคติและมุมมองที่ต่างกัน และนี่คือปัญหาสำคัญที่ทำให้กระบวนการส่งผู้ร้ายข้ามแดนเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ประสบความสำเร็จ¹⁰ ตัวอย่างเช่น กระบวนการพิจารณาคดีส่งผู้ร้ายข้ามแดนในศาลที่ประเทศอังกฤษแตกต่างกับการพิจารณาคดีของศาล

ยุติธรรมในประเทศไทย เกี่ยวกับคดีส่งผู้ร้ายข้ามแดนตามพระราชบัญญัติส่งผู้ร้ายข้ามแดน พ.ศ. 2542 ทั้งนี้เพราะอังกฤษจะปฏิบัติตามสัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดนที่ทำไว้กับประเทศไทย โดยเคร่งครัด อีกทั้งให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ว่าเชื้อชาติ สัญชาติใดเท่าเทียมกันทั้งหมด การที่ศาลอังกฤษจะพิจารณาส่งผู้ร้ายข้ามแดนรายใดมายังประเทศไทย จะต้องพิจารณาได้สวนพยานหลักฐานโดยละเอียดเสมอเหมือนหนึ่งว่าผู้ร้ายนั้นเป็นผู้กระทำความผิดในเมืองหรือประเทศอังกฤษเอง (ตามสัญญาข้อ 8) อีกทั้งจะต้องมีพยานหลักฐานนำสืบพิสูจน์เพียงพอให้ศาลอังกฤษเชื่อว่า ถ้าหากความผิดนั้นจำเลยได้กระทำในประเทศอังกฤษแล้ว ศาลจะมีคำสั่งขังจำเลยไว้รอการพิจารณาคดี จำเลยเป็นบุคคลคนเดียวปฏิบัติตามหมายจับของไทย และความผิดจำเลยต้องรับโทษเป็นความผิดอย่างหนึ่งซึ่งประเทศอังกฤษจะส่งตัวให้ได้ในเวลาที่พักพิงกลางโทษจำเลยนั้น¹¹

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากว่าจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาอยู่ในกระบวนการพิจารณาของศาลไทยนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายและอาจต้องใช้ระยะที่ยาวนานจนทำให้คดีขาดอายุตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 และอายุความล่วงเลยการลงโทษตามมาตรา 98

⁹ สมนึก ลี้มเทียนเจริญ, งานวิจัยเรื่องอายุความในการดำเนินคดีอาญาศึกษาเฉพาะกรณีผู้กระทำความผิดหลบหนี, อ้างแล้ว, หน้า 23-24.

¹⁰ ชัชวาล สุขสมจิตร, งานวิจัยปัญหาการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดนกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ, หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 4 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม พ.ศ. 2542, หน้า 3.

¹¹ วิเชียร ศิริมงคล, กรณีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน: ความไม่เท่าเทียมกันทางกฎหมายของไทยกับต่างประเทศ... กรณีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: <https://konthaiuk.wordpress.com/about>

4. อายุความในคดีอาญาต่างประเทศ

เนื่องจากระบบกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ระบบใหญ่ ๆ คือ ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) แนวความคิดเรื่องอายุความในคดีอาญาของทั้ง 2 ระบบมีแนวคิดที่แตกต่างกันอยู่ในรายละเอียด ดังนี้¹²

4.1 อายุความในคดีอาญาระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) สำหรับกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย ความผิดอาญาเกือบทั้งหมดจะมีการกำหนดอายุความในการฟ้องคดีและอายุความในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยการกำหนดอายุความจะมีความสัมพันธ์กันระหว่างความผิดและโทษอันเป็นไปตามหลักเรื่อง “กฎแห่งการลืม” (la loi de l’oubli) กล่าวคือ ความผิดใดที่เป็นความผิดร้ายแรงการลงโทษก็จะสูงและการกำหนดอายุความก็จะมีระยะเวลาที่ยาวนานกว่าการกระทำผิดที่ร้ายแรงน้อยกว่าและมีการลงโทษที่ต่ำกว่า

อย่างไรก็ดี บางประเทศในกลุ่มที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายอาจมีการกำหนดไม่นำเอาหลักเรื่อง “กฎแห่งการลืม” มาใช้ในความผิดบางกรณีที่มีความร้ายแรง หรือบางกรณีอาจมีการกำหนดให้มีการหยุดนับอายุความไว้เป็นการชั่วคราวหรืออายุความสะดุดหยุดอยู่ (Tolling) หรืออาจกำหนดให้มีการหยุดนับอายุความโดยสิ้นเชิงหรืออายุความสะดุดหยุดลง (interruption) ดังเช่น ประเทศ

ประเทศเยอรมนีและประเทศฝรั่งเศส ดังนี้

4.1.1 ประเทศเยอรมนี

ประเทศเยอรมนีได้มีการกำหนดอายุความในการดำเนินคดีอาญาไว้ในประมวลกฎหมายอาญา (German Penal Code) ดังนี้¹³

1. การกระทำความผิดที่มีโทษจำคุกตลอดชีวิต มีอายุความ 30 ปี
2. การกระทำความผิดที่มีโทษจำคุกเกินกว่า 10 ปี มีอายุความ 20 ปี
3. การกระทำความผิดที่มีโทษจำคุกเกินกว่า 5 ปีแต่ไม่เกิน 10 ปี มีอายุความ 10 ปี
4. การกระทำความผิดที่มีโทษจำคุกเกินกว่า 1 ปี แต่ไม่เกิน 5 ปี มีอายุความ 5 ปี
5. การกระทำความผิดอื่น ๆ มีอายุความ 3 ปี

แต่อย่างไรก็ดี ประเทศเยอรมนีได้กำหนดให้ไม่นำเอาเรื่องอายุความมาใช้ในบางความผิดที่มีความร้ายแรงอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน ดังเช่นความผิดต่อไปนี้

- กระทำความผิดฐานฆ่าคนตายด้วยความสุข (pleasure) หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งความพึงพอใจในทางเพศ หรือเนื่องจากความละโมภ หรือมีแรงจูงใจจากการชิงทรัพย์ การฆ่าที่ทารุณโหดร้ายหรือด้วยวิธีการที่ทำให้เกิดภัยอันตรายต่อสังคมหรือเพื่อความสะดวกในการ

¹² อัครวัฒน์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา, อายุความในคดีอาญา, 2545, หน้า 3-6, สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: <http://web.krisdika.go.th/activityType.jsp?item=n5&actType=I&head=4&activityTA.index=34>

¹³ German Penal Code 1988, section 78(3)-(4).

กระทำความผิดอย่างอื่นหรือให้กระทำความผิดอย่างอื่นบรรลุผล¹⁴

- การกระทำความผิดอาญาที่เป็นความผิดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ (Code of Crime against International Law หรือ VSt) ความผิดฐานอาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ อาชญากรรมรุกราน อาชญากรรมสงคราม แม้ความผิดนั้นจะไม่ได้กระทำในประเทศเยอรมนีหรือไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเทศเยอรมนีเลยก็ตาม

นอกจากนี้ ตามประมวลกฎหมายอาญาประเทศเยอรมนียังได้กำหนดให้มีการหยุดนับอายุความเป็นการชั่วคราวหรืออายุความสะดุดหยุดอยู่ (Tolling) ไว้ในความผิดบางกรณี เช่น

- การกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศต่อเด็กอายุไม่เกิน 14 ปี อายุความจะเริ่มนับก็ต่อเมื่อผู้เสียหายที่เป็นเด็กนั้นมีอายุครบ 18 ปี

- การฟ้องคดีที่ไม่อาจกระทำได้ด้วยประการใด ๆ เว้นแต่การที่ฟ้องไม่ได้นั้นเกิดจากความบกพร่องของคำร้องทุกข์หรือขอให้ฟ้องคดี

- เมื่อไม่อาจฟ้องคดีได้เพราะผู้กระทำความผิดเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติให้หยุดนับอายุความตั้งแต่วันที่พนักงานอัยการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจทราบถึงการกระทำ และรู้ตัวผู้กระทำ หรือมีข้อมูลการกระทำความผิดอาญาหรือการร้องทุกข์เกี่ยวกับผู้กระทำความผิด

- เมื่อมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก่อนขาดอายุความ อายุความจะไม่สิ้นสุดลง

ก่อนการเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณา

- กรณีผู้กระทำความผิดอยู่ต่างประเทศ หากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบได้ยื่นคำร้องขอส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดนไปยังประเทศดังกล่าวแล้ว ให้หยุดพักการนับอายุความตั้งแต่วันที่หน่วยงานต่างประเทศได้รับคำร้อง

1. จนกว่าจะส่งตัวผู้กระทำความผิดให้กับเจ้าหน้าที่
2. จนกว่าผู้กระทำความผิดจะเดินทางออกนอกประเทศนั้น ๆ ด้วยวิธีอื่น ๆ
3. จนกว่าเจ้าหน้าที่จะได้รับหนังสือปฏิเสธคำขอ
4. จนกว่าเจ้าหน้าที่จะถอนคำขอนั้น

หากไม่ทราบวันที่เจ้าหน้าที่ต่างประเทศได้รับหนังสือคำขอ ให้ถือว่าเจ้าหน้าที่ของต่างประเทศได้รับหนังสือคำขอเมื่อเวลาผ่านไปแล้วหนึ่งเดือนนับแต่วันที่เจ้าหน้าที่ได้ส่งหนังสือคำขอนั้น เว้นเสียว่าเจ้าหน้าที่ทราบว่าเจ้าหน้าที่ของต่างประเทศไม่ได้รับหนังสือในเวลาหลังจากนั้น¹⁵

ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศเยอรมนียังได้กำหนดให้มีการหยุดนับอายุความโดยสิ้นเชิงหรืออายุความสะดุดหยุดลง (interruption) ในบางกรณี เช่น ในกรณีการสอบปากคำผู้ต้องหาคriminal ได้ครั้งแรกได้ความว่าการสอบสวนเป็นไปในทางที่เป็นปฏิปักษ์แก่ผู้ต้องหาหรือการมีคำสั่งให้มีการสอบสวนการสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหาโดยศาลหรือมีคำสั่งเช่นนั้น การดำเนินการใด ๆ

¹⁴ German Penal Code 1988, section 78(2).

¹⁵ German Penal Code 1988, section 78 B.

ของผู้เชี่ยวชาญตามคำสั่งศาลหรือพนักงานอัยการ หากผู้ถูกกล่าวหาเคยถูกสอบสวนปากคำ หรือบุคคลดังกล่าวได้รับมอบหมายให้เริ่มดำเนินการสอบสวน เป็นต้น¹⁶

4.1.2 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศส ได้มีการกำหนดอายุความในการดำเนินคดีอาญาไว้ในประมวลกฎหมายอาญา (le code penal nouveau) ดังนี้¹⁷

1. ความผิดลหุโทษ ได้แก่ ความผิดที่มีโทษปรับไม่เกิน 2,000 ฟรังก์ จำคุกตั้งแต่ 1 วันถึง 2 เดือน มีอายุความ 3 ปี¹⁸

2. ความผิดปานกลาง ได้แก่ ความผิดที่มีโทษปรับเกินกว่า 2,000 ฟรังก์ขึ้นไป หรือจำคุกตั้งแต่ 2 เดือนถึง 5 ปี มีอายุความ 5 ปี¹⁹

3. ความผิดอุกฉกรรจ์ ได้แก่ ความผิดที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป จนถึงโทษจำคุกตลอดชีวิต มีอายุความ 20 ปี²⁰

4. ความผิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์มนุษย์ เช่น การคัดลอกพันธุกรรม มีอายุความ 30 ปี²¹

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายอาญาประเทศฝรั่งเศสยังได้กำหนดให้ความผิดใน

คดีอาญาบางประเภทไม่มีอายุความ เช่น

- ความผิดอุกฉกรรจ์ที่เกี่ยวกับมนุษยชาติ เช่น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ หรือคดีอุกฉกรรจ์อื่น ๆ ที่กระทำต่อมนุษยชาติ เช่น การเอาคนลงเป็นทาส การลักพาตัว การทรมาน หรือดูหมิ่นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยมีเหตุจูงใจทางการเมือง ปรักชญา การเหยียดผิวหรือศาสนา²²

- ความผิดตามกฎหมาย หมายเลข 64-1326 วันที่ 26 ธันวาคม 1964 เกี่ยวกับความผิดตามมติสมัชชาสหประชาชาติในกรณีอาชญากรรมที่กระทำต่อมนุษยชาติตามกฎหมายบัตรศาลระหว่างประเทศ วันที่ 8 สิงหาคม 1945²³

4.2 อายุความในคดีอาญาระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) สำหรับกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีมีแนวคิดว่าการฟ้องคดีอาญาเป็นเรื่องของรัฐที่จะเข้ามาดำเนินการในเวลาใดก็ได้ เพื่อดูแลความสงบสุขของสังคมตามหลัก “nullum tempus occurrit regi” หรือ “อายุความไม่ใช้กับกษัตริย์” (time does not run against the king) กล่าวคือ กษัตริย์หรือรัฐสามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้เสมอไม่ว่าระยะเวลาจะล่วงเลยไปนานเท่าใดก็ตาม (ไม่

¹⁶ German Penal Code 1988, section 78 C.

¹⁷ อัครวัฒน์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา, อายุความในคดีอาญา, อ้างแล้ว, หน้า 5-6.

¹⁸ Criminal Code of the French Republic 2005, section 133-4.

¹⁹ Criminal Code of the French Republic 2005, section 133-3.

²⁰ Criminal Code of the French Republic 2005, section 133-2.

²¹ Criminal Code of the French Republic 2005, section 214-1, section 214-2, section 214-3.

²² Criminal Code of the French Republic 2005, section 211-1, section 211-2, section 211-3

²³ Criminal Code of the French Republic 2005, section 213-5.

กำหนดอายุความ) โดยยอมรับว่าอายุความเป็นสิ่งสำคัญต่อความผาสุกของสังคม ข้อจำกัดในการฟ้องคดีด้วยเหตุแห่งการล่วงเลยของเวลาจะเกิดเท่าที่เฉพาะมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรกำหนดยกเว้นไว้อย่างชัดเจนเท่านั้นและจะใช้กับความผิดที่เกิดจากบทบัญญัติของกฎหมายเสมอ²⁴ โดยในที่นี้จะขอนำตัวอย่างการกำหนดอายุความในคดีอาญาของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนี้

4.2.1 ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษโดยหลักไม่มีการกำหนดอายุความในการฟ้องคดีอาญา เนื่องจากยึดถือแนวความคิดตามหลัก *nullum tempus occurit regi* แต่อย่างไรก็ดี เนื่องจากสถานการณ์ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป ประเทศอังกฤษจึงได้มีการพัฒนาความผิดฐานต่าง ๆ ที่ต้องการกำหนดอายุความในการฟ้องคดีขึ้นเพื่อให้การพิสูจน์พยานและหลักฐานและการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นเร็ว ทั้งนี้ความผิดบางฐานหากปล่อยให้นานไปจะไม่มีใครจดจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้และยุ่งยากในการนำสืบพิสูจน์ทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย

โดยการกำหนดอายุความคดีอาญาของประเทศอังกฤษจะมีขึ้นเป็นการเฉพาะไว้ตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ (Acts) ซึ่งเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร ดังเช่น

- ความผิดฐานกบฏตาม Treasons Act, 1695 ยกเว้นความผิดฐานประทุษ-

ร้ายต่อองค์พระมหากษัตริย์ จะต้องฟ้องคดีภายใน 3 ปีนับแต่ความผิดเกิดขึ้น

- ความผิดฐานจลาจลตาม Riot Act, 1714 จะต้องฟ้องคดีภายใน 12 เดือนนับแต่ความผิดเกิดขึ้น

- ความผิดฐานเข้าไปในเขตล่าสัตว์ในเวลากลางคืนตาม Night Poaching Act, 1828 จะต้องฟ้องคดีภายใน 12 เดือนนับแต่ความผิดเกิดขึ้น

- ความผิดทางเพศที่กระทำต่อเด็กอายุสิบสามปีถึงสิบหกปี จะต้องฟ้องคดีภายใน 12 เดือนนับแต่ความผิดเกิดขึ้น

- ความผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง จะต้องฟ้องคดีภายใน 1 เดือน นับแต่ความผิดเกิดขึ้น

- ความผิดฐานให้การเท็จหรือยื่นพยานหลักฐานอันเป็นเท็จในการทำสูติบัตรและมรณะบัตรตาม Perjury Acts, 1911 จะต้องฟ้องคดีภายใน 3 ปีนับแต่ความผิดเกิดขึ้น ฯลฯ

4.2.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

สำหรับแนวความคิดเรื่องอายุความในคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา จะมีลักษณะใกล้เคียงกับประเทศอังกฤษ แต่เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาประกอบด้วยหลายมลรัฐและแต่ละมลรัฐต่างก็มีกฎหมายของตนเองบังคับใช้คดีอาญาส่วนใหญ่จึงถูกบัญญัติอยู่ในประมวล

²⁴ อรุณี อนันตชัยศิลป์, อายุความในคดีอาญา, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542, หน้า 11.

กฎหมายของแต่ละมลรัฐซึ่งจะมีการกำหนดรายละเอียดและอายุความในคดีอาญาแตกต่างกัน²⁵ แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงแต่เพียงอายุความที่บัญญัติอยู่ในรัฐบัญญัติแห่งสหรัฐอเมริกาว่าด้วยเรื่องอายุความ (Federal Statute of Limitations) ที่บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกา (United States Code) ดังนี้

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้คดีอาญาดังต่อไปนี้ไม่มีกำหนดอายุความ ได้แก่ การกระทำความผิดร้ายแรงที่มีโทษสูงสุดถึงประหารชีวิต เช่น

- การกระทำความผิดฐานอาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์²⁶
- การกระทำความผิดฐานใช้ หรือมีไว้ใช้ ครอบครอง ผลิต พัฒนา หรือจำหน่ายด้วยประการใด ๆ ซึ่งอาวุธเคมี²⁷
- การกระทำความผิดฐานก่อการร้ายที่เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต หรือเล็งเห็นได้ว่าอาจทำให้ผู้อื่นเสียชีวิต หรือได้รับบาดเจ็บสาหัส²⁸

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกา (United States Code) ยังได้กำหนดให้มีการหยุดนับอายุความเป็นการชั่วคราวหรืออายุความสะดุดหยุดอยู่ (Tolling) ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีจากกระบวนการยุติธรรม²⁹

5. ข้อพิจารณาเกี่ยวกับอายุความในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง: กรณีผู้กระทำความผิดหลบหนี

จากกรณีที่ประเทศไทยได้มีการกำหนดอายุความในคดีอาญาไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเพียงแห่งเดียว ทำให้ต้องนำเอาอายุความตามประมวลกฎหมายอาญามาใช้กับคดีอาญาทุกประเภท ซึ่งความผิดแต่ละประเภทย่อมมีลักษณะและความสำคัญที่แตกต่างกันออกไป อีกทั้งปัจจุบันนี้โลกได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ ทำให้สังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมาก รวมถึงการกระทำความผิดต่าง ๆ ก็มีการพัฒนาและทวีความซับซ้อนมากขึ้นตามความเจริญก้าวหน้าของสังคมส่วนการติดตามตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษในปัจจุบันนั้นทำได้ยากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการติดต่อสื่อสารอย่างไร้พรมแดนประกอบกับการคมนาคมที่ทันสมัยทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถหลบหนีไปยังต่างประเทศได้โดยง่าย ซึ่งการนำตัวผู้กระทำความผิดกลับเข้ามาสู่กระบวนการพิจารณาคดีในประเทศนั้นยุ่งยากหรือต้องใช้ระยะเวลาเพราะถึงแม้จะมีความร่วมมือระหว่างประเทศในการส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดนแต่กระบวนการดังกล่าวก็มีข้อจำกัดและต้องใช้เวลา ดังนั้น การกำหนดอายุความในคดีอาญาไว้ในประมวลกฎหมายอาญา

²⁵ อัครวัฒน์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา, อายุความในคดีอาญา, สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, อ้างแล้ว, หน้า 6-10.

²⁶ United States Code, Title 18 Chapter 50 A USC §1091.

²⁷ United States Code, Title 18 Chapter 11 B USC §229.

²⁸ United States Code, Title 18 Chapter 213 USC §3286.

²⁹ United States Code, Title 18 Chapter 213 USC §3290.

และต้องนำอายุความดังกล่าวไปใช้กับคดีอาญาทุกประเภทอาจทำให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด ทำให้ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากอายุความเพียงฝ่ายเดียว และทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้ถูกระทำความผิดและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดนั้น อันถือเป็นการผิดหลักของการดำเนินคดีอาญาประการหนึ่ง นั่นคือ การนำตัวผู้ที่กระทำความผิดมาลงโทษ

สำหรับคดีอาญาเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันและการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นคดีที่มีความแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป เพราะการกระทำความผิดนั้นเป็นการกระทำที่มีผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ อีกทั้งตัวผู้กระทำความผิดก็ไม่ใช่นักโทษแต่เป็นบุคคลสำคัญระดับชาติที่มีทั้งอำนาจและฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดี เมื่อบุคคลเหล่านี้ถูกดำเนินคดีจึงมักจะหลบหนีคดี และหากหลบหนีไปยังต่างประเทศ ก็จะทำให้การติดตามตัวบุคคลเหล่านี้เข้ามาสู่กระบวนการพิจารณานั้นทำได้ยาก ลำบาก และเสียเวลากับกระบวนการส่งผู้ร้ายข้ามแดนซึ่งต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานกว่าจะส่งตัวมาดำเนินคดีในประเทศไทย การใช้อายุความคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบันจึงทำให้ผู้กระทำความผิดใช้ประโยชน์จากอายุความหรืออายุความล่วงเลยการลงโทษ โดยการหลบหนีเพื่อให้คดีขาดอายุความ

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวทำให้ต้องกลับมาพิจารณาถึงอายุความในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่าควรจะมีการกำหนดอย่างไรให้สอดคล้องกับความผิด เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษอย่างเป็นธรรม โดยอาจนำแนวคิดของการกำหนดอายุความในคดีอาญาของต่างประเทศทั้ง 2 ระบบมาปรับใช้ เช่น ในส่วนของประเทศเยอรมนีซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายได้มีการกำหนดให้หยุดนับอายุความเป็นการชั่วคราวหรืออายุความสะดุดหยุดอยู่ (Tolling) ไว้ในประมวลกฎหมายอาญา (German Penal Code) ในกรณีผู้กระทำความผิดอยู่ต่างประเทศ หากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบได้ยื่นคำร้องขอส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดนไปยังประเทศดังกล่าวแล้ว ให้หยุดพักการนับอายุความตั้งแต่วันที่หน่วยงานต่างประเทศได้รับคำร้อง หรือประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีได้มีการกำหนดเรื่องอายุความ (Federal Statute of Limitations) ที่บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแห่งสหรัฐอเมริกา (United States Code หรือ U.S.C) ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีจากกระบวนการยุติธรรมให้หยุดนับอายุความเป็นการชั่วคราว ตามบทบัญญัติ Title18 Chapter 213 USC-3290 เป็นต้น

สำหรับแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนี้สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.... ที่คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

กำลังเป็นผู้ร้ายอยู่ในขณะนี้³⁰ โดยร่างดังกล่าวได้นำหลักการกำหนดให้หยุดนับอายุความเป็นการชั่วคราว (Tolling) เอาไว้โดยบัญญัติให้การดำเนินคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไประหว่างถูกดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ไม่ให้นับระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการยกเว้นไม่นำเอาอายุความตามมาตรา 95 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาบังคับใช้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาลและในกรณีมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ หากจำเลยหลบหนีไปในระหว่างต้องคำพิพากษาให้ถึงที่สุดก็มีให้นำเรื่องอายุความตามมาตรา 98 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาบังคับใช้เช่นกัน ดังนั้น ไม่ว่าจำเลยจะหลบหนีไปนานสักเท่าใดหากพบเจอตัวเมื่อใดก็สามารถจับกุมตัวเพื่อให้มารับโทษตามคำพิพากษาของศาลได้

นอกจากนี้ เพื่อเป็นการป้องปรามและเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดที่คิดหลบหนี ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ฉบับนี้ยังได้กำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่หลบหนีไปในระหว่างได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือหลบหนีไปในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลให้ถือว่าเป็นความผิดอีกกระทงหนึ่ง โดยมีโทษจำคุกหรือปรับหรือทั้งจำทั้งปรับอีกด้วย³¹

ดังนั้น หากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฉบับใหม่ ก็จะทำให้อายุความในคดีอาญาสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งมีความเหมาะสมกับการกระทำความผิดที่มีลักษณะพิเศษ

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่มุ่งนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่การดำเนินคดีอาญาเพื่อนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ รัฐจะต้องกระทำ

³⁰ โดยร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. จะแล้วเสร็จภายในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2560 และต้องนำเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 60 วันนับแต่ได้รับร่างฯ อันเป็นไปตามขั้นตอนตามมาตรา 267 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

“มาตรา 33 ในการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาล มีให้นับระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความในกรณีมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลย ถ้าจำเลยหลบหนีไปในระหว่างต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ มีให้นำบทบัญญัติมาตรา 98 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ”

³¹ ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.

“มาตรา 34 ในการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่หลบหนีไปในระหว่างได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และถ้าหลบหนีไปในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลไม่ว่าศาลจะมีคำสั่งจำหน่ายคดีหรือไม่ก็ตาม ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องติดตามหรือจับกุมจำเลยรายงานผลภายในเวลาที่ศาลเห็นสมควร

ตามกฎหมายและต้องกระทำด้วยความเป็นธรรม การกำหนดอายุความในคดีอาญาจึงเป็นหลักเกณฑ์ที่สำคัญประการหนึ่งในการให้ความเป็นธรรมต่อตัวผู้กระทำผิดเพื่อต่อสู้อคติ แต่ถึงกระนั้นการกำหนดอายุความในคดีอาญาก็ยังต้องคำนึงถึงหลักการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ รวมถึงการให้ความเป็นธรรมต่อผู้ถูกกระทำและสังคมโดยรวมที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำของผู้กระทำผิด ด้วยเหตุนี้การกำหนดอายุความในคดีอาญาจึงต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับความผิดในคดีแต่ละประเภทด้วย

สำหรับประเทศไทยได้มีการกำหนดอายุความในการฟ้องคดีอาญาไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเพียงฉบับเดียว ดังนั้น การกระทำผิดที่มีโทษทางอาญาตามกฎหมายอื่นจึงต้องนำอายุความตามประมวลกฎหมายอาญามาใช้ ซึ่งการกำหนดอายุความตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยถึงแม้จะสอดคล้องกับหลัก “กฎแห่งการลืม” (la loi de l’oubli) กล่าวคือ อายุความจะมีระยะเวลาสั้นเพียงใดขึ้นอยู่กับความผิดหนักเบาของโทษอันเป็นไปตามหลักสากล แต่การกำหนดอายุความในคดีอาญาเป็นการทั่วไปเพื่อนำมาใช้กับการกระทำ ความผิดที่มีโทษทางอาญาทุกประเภทอาจทำให้เกิดความไม่เหมาะสมในการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ ดังนั้น การกำหนดอายุความในคดีอาญาจึงควรกำหนดให้มีข้อยกเว้น หรือมีการนับอายุความที่ความแตกต่างออกไปจากอายุความที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมของการกระทำผิดที่มีลักษณะพิเศษจากคดีอาญาทั่วไป

การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 เป็นคดีที่มีความแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป เพราะการทุจริตคอร์รัปชันหรือการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นการกระทำผิดที่มีผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ อีกทั้งตัวผู้กระทำผิดเป็นบุคคลสำคัญระดับชาติที่มีทั้งอำนาจและฐานะทางการเงินที่ดี เมื่อบุคคลเหล่านี้ถูกดำเนินคดีจึงมักใช้ประโยชน์จากอายุความด้วยการหนีคดีไปหลบซ่อนตัวโดยเฉพาะในต่างประเทศ เพื่อไม่ให้สามารถติดตามตัวมาดำเนินคดีจนคดีขาดอายุความ หรือหากมีการพบตัวผู้กระทำผิดแต่การส่งตัวบุคคลเหล่านี้มาเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลไทยต้องเป็นไปตามกระบวนการส่งผู้ร้ายข้ามแดนซึ่งมีทั้งข้อจำกัดและต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานจนอาจทำให้คดีขาดอายุความได้เช่นกัน ดังนั้น เพื่อมิให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใช้ประโยชน์จากอายุความด้วยการหลบหนีคดี จึงควรนำเรื่องการหยุดนับอายุความเป็นการชั่วคราวหรืออายุความสะดุดหยุดอยู่ (Tolling) มาใช้กับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่หลบหนีเช่นเดียวกับประเทศเยอรมนีและประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นการดีที่ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญที่จะประกาศใช้ในอีกไม่ช้าได้นำหลักการกล่าวมาบัญญัติไว้กฎหมาย ซึ่งหากมีการประกาศใช้ก็จะทำให้กระบวนการดำเนินคดีเพื่อนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษนั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี เนื่องจากปัจจุบัน โลกได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดอาชญากรรมใหม่ ๆ ที่มีความซับซ้อนและมีแนวโน้มเป็นอาชญากรรมข้ามชาติมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการคมนาคมติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างไร้พรมแดน การรวบรวมพยานหลักฐานและการติดตามตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษจึงทำยากและต้องใช้ระยะเวลาอันนาน เช่น ความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ การฟอกเงิน ฯลฯ ดังนั้น ประเทศไทยควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมอายุความในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาให้มีความเหมาะสมกับสถานะที่เปลี่ยนแปลงไป โดยอาจกำหนดอายุความให้มีความละเอียดมากยิ่งขึ้น หากความผิดใดที่มีความร้ายแรงก็อาจกำหนดให้ไม่มีการนับอายุความหรือบัญญัติให้มีการหยุดนับอายุความเป็นการชั่วคราวหรืออายุความสะดุดหยุดอยู่ (Tolling) กับการกระทำความผิดอาญาบางกรณี เพื่อให้อายุความมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้กับความผิดอาญาตามกฎหมายเฉพาะได้ดียิ่งขึ้น หรือหากไม่ปรับเปลี่ยนอายุความตามประมวลกฎหมายอาญาก็อาจมีการกำหนดอายุความเป็นการเฉพาะไว้ในกฎหมายฉบับนั้น ๆ เช่นเดียวกับร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

บรรณานุกรม

- จิตติตติงศภัทิย์. (2546). *กฎหมายอาญาภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ชัชวาล สุขสมจิตร. (2542). *งานวิจัยปัญหาการการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดนกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ*.

หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 4, วิทยาลัยการยุติธรรมสำนักงานศาลยุติธรรม, กรุงเทพมหานคร.

- วิเชียร ศิริมงคล. (ม.ป.ป.). *กรณีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน: ความไม่เท่าเทียมกันทางกฎหมายของไทยกับต่างประเทศ... กรณีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน* [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก: <https://konthaiuk.wordpress.com/thai-democracy/%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B8%9C%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%81/>

วิไลพร บรรพต. (2557). *อายุความสะดุดหยุดอยู่ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้วิกลจริตภายหลังการกระทำความผิด*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

สมนึก ลิ่มเทียนเจริญ. (2556). *งานวิจัยเรื่องอายุความในการดำเนินคดีอาญาศึกษาเฉพาะกรณีผู้กระทำความผิดหลบหนี*. หลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในการศาลชั้นต้น” รุ่นที่ 11, สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม กรุงเทพมหานคร.

สมพร พรหมพิตร. (2541). *อายุความแพ่ง-อาญาและคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.

อร่าม หุตางกูร. (2530, พฤศจิกายน-ธันวาคม).
การนับอายุความในคดีอาญา (ตอนที่ 1).
คูลแพท, 6(34), 90-102.

อรุณี อนันตชัยศิลป์. (2542). *อายุความในคดีอาญา*.
วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัศววัฒน์ เทพหัสติน ณ อยุธยา. (2545). *อายุความ
ในคดีอาญา* [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก: [http://web.krisdika.go.th/activityType.jsp?
item=n5&actType=I&head=4&activity
TA.index=34](http://web.krisdika.go.th/activityType.jsp?item=n5&actType=I&head=4&activityTA.index=34)